

UTKAST rapport for portefølje prosjektet - desember 2021

Innledning.....	1
Arbeidsgruppens mandat og sammensetning.....	2
Del 1 – Faktadel	3
Programstruktur	3
Emnestruktur.....	3
Studietilbud, opptak og fordelingen av studentmassen.....	4
Enkeltemner, hospitanter og privatister	5
Hva kjennetegner studentenes reise gjennom UiO?.....	6
Livslang læring	6
Forvaltningen av UiOs studieportefølje.....	7
Studieplasser og opptaksrammer	7
UiOs kvalitetssystem for utdanningsvirksomheten.....	8
Politiske føringer og UiOs utdanningsambisjoner	9
Del 2 – Analysedel	10
Arven etter kvalitetsreformen.....	10
Forvaltningen av studietilbudet	10
Hindringer for tverrfaglig samarbeid.....	11
Nye behov for livslang læring	12
Fordypning vs. bredde i studietilbudet.....	13
Del 3 – Forslagsdel.....	14
Tverrfaglighet - tilrettelegging for mer strukturert samarbeid	14
Fleksibilitet - tilrettelegging for nye studiestrukturer og friere studieløp.....	16
Konsekvenser for læringsmiljøet.....	17
Fornyelse av studietilbudet: arenaer for samhandling og utvikling	17
Oppsummering.....	18
Forslag til målsetninger/arbeidsområder.....	18

Innledning

Gjennom de siste årenes satsing på utdanning er det lagt et solid grunnlag for videreutvikling av UiOs portefølje av utdanningstilbud. I den vanskelige koronaperioden har vi kunnet trekke veksler på det systematiske arbeidet for forvaltning og utvikling av utdanningene samt et styrket fokus på utdanningsledelse. Den raske digitaliseringen har lært oss mye om hva som fungerer, og ikke

fungerer, og hva som trengs av støtte og veiledning. Vi har sett verdien av en solid kunnskaps- og teknologibase og kompetente og hardtarbeidende ansatte og studenter.

UiO blir møtt av sterke og tydelige forventninger fra samfunnet og myndighetene knyttet til hvordan vi innretter utdanningene våre med hensyn til arbeidsrelevans, internasjonalisering og bærekraft. Ikke minst er det et økt fokus fra samfunnet rundt oss på livslang læring. Studentene viser interessen og ønskene sine både gjennom hvilke utdanninger de søker seg til og hvilke veier de tar gjennom utdanningsporteføljen vår.

Arbeidet med Strategi2030 viser at UiOs fakulteter og fagmiljøer støtter opp om et høyt ambisjonsnivå for UiOs utdanningsvirksomhet. Sentrale tema i arbeidet er forskningsnærhet og arbeidslivsrelevans, fleksibilitet og tverrfaglighet, livslang læring samt gjennomføring og frafall.

For å møte disse rammebetingelsene er det nødvendig at vi ved UiO gjennomgår den overordnede strukturen rundt utdanningsporteføljen. De grunnleggende spørsmålene vi trenger å stille oss er hvilke tilbud skal vi ha til hvilke grupper av studenter, og hvordan skal studentene kunne bevege seg mellom disse tilbudene?

Denne rapporten starter med en beskrivelse av dagens utdanningsportefølje; hvordan er den skrudd sammen, hvordan beveger studentene seg gjennom systemet og hvilke hensyn ligger bak de valgene som er gjort. Rapporten går videre til en analysedel som fokuserer på utviklingstrekkene de siste årene, behovene for nye grep i UiOs forvaltning av utdanningsporteføljen og nye måter å profilere porteføljen på.

Arbeidsgruppens mandat og sammensetning

Våren 2020 satt tidligere prorektor Gro Bjørnerud Mo ned en arbeidsgruppe som skal drøfte UiOs rammer og vilkår for kvalitetsutvikling og fagfornyelse. Hvordan se kvalitetssystem og porteføljeutvikling bedre i sammenheng? Hvordan balansere studenters og fagmiljøers ønsker om fleksibilitet opp mot kontinuiteten i porteføljeutviklingen og tilsynsaspektene i kvalitetssystemet?

Arbeidsgruppen skal foreslå følgende:

- Utvikling av UiOs kvalitetssystem.
- Prinsipper for UiOs forvaltning og utvikling av studieporteføljen.
- Tydeliggjøring av roller og ansvar påkrevd for å realisere UiOs utdanningsambisjoner.

Arbeidsgruppen ble bedt om å starte med revisjon av kvalitetssystemet og en revidert systembeskrivelse for kvalitetssystem for utdanningsvirksomheten ved UiO ble vedtatt av universitetsstyret i desember 2020. Arbeidet med punkt 2 i mandatet startet våren 2021.

Arbeidsgruppen blir ledet av Bjørn Stensaker, professor og leder av LINK – Senter for læring og utdanning, senere viserektor for utdanning. Arbeidsgruppen har ellers bestått av:

- Studiedekan ved HF, Gunn Enli
- Studiedekan ved MN, Knut Mørken
- Studiedekan ved SV, Trine Waaktaar
- Dekan ved JUS, Ragnhild Hennem (fra høsten 2021)
- Fakultetsdirektør ved TF, Tone Vold-Sarnes (til våren 2021)
- Studiedirektør Hanna Ekeli
- Student Johannes Saastad / Karl Oskar Lie Bjerke / Oline Sæther

Sekretariat for arbeidsgruppen har vært Birgitte Brørs, Anne Marthe Nilsen Gibbons og Jonny Roar Sundnes i Studieavdelingen. Arbeidsgruppen har benyttet data fra FS og Tableau i arbeidet.

Del 1 – Faktadel

Programstruktur

Grunnstrukturene for UiOs utdanninger ble lagt med kvalitetsreformen. Hovedmodellen består av treårige bachelorprogram, toårige masterprogram og treårige ph.d.-program. I tillegg finnes det fem- og seksårige profesjonsprogram, årsheter, kortere masterprogram og ulike videreutdanninger. UiO har også et mindre antall flerfaglige og tverrfaglige tilbud. Ikke minst er det i løpet av de siste årene er det etablert noen honours-tilbud, både som separate studieprogram på bachelornivå (med et honours-tillegg på 30 studiepoeng) og som tillegg til ordinære studieprogram på masternivå.

Bachelorgraden skal være på tre år (180 studiepoeng), og det nasjonale regelverket tilsier at den skal ha en faglig fordypning på minst 80 studiepoeng som kan være grunnlag for opptak til master. Utover dette følger bachelorgradene én av to hovedmodeller som UiO selv har fastsatt:

- En faglig fordypning på minst 80 studiepoeng, en støttegruppe på minst 40 studiepoeng og inntil 40 frie studiepoeng. I tillegg kommer ex.phil. og ex.fac. etter bestemte regler. Denne modellen brukes på HF, JUS, MED, SV, UV og TF.
- En faglig fordypning på minst 120 studiepoeng og inntil 40 frie studiepoeng. I tillegg kommer ex.phil. og ex.fac. etter bestemte regler. Denne modellen brukes på MN og OD.

Det finnes ulike typer mastergrader ved UiO basert på strukturen i det nasjonale regelverket:

- Toårige mastergrader (120 studiepoeng) skal ha en masteroppgave på 30-60 studiepoeng. Det stilles krav til relevant faglig grunnlag i bachelorgraden, noe som gir et integrert faglig studieløp på til sammen 300 studiepoeng.
- Erfaringsbaserte mastergrader (90 eller 120 studiepoeng) skal ha en masteroppgave på 30-60 studiepoeng. Det er åpnere krav til faglig grunnlag, men dette suppleres av krav om minst to års yrkespraksis for opptak.
- Femårige mastergrader (300 studiepoeng) har en masteroppgave på 20-60 studiepoeng. Ex.phil. og ex.fac. inngår etter bestemte regler.
- Enkelte eldre typer mastergrader ble videreført også etter kvalitetsreformen. «Master of Laws» brukes på JUS og «Master of Arts» brukes på SV.

Enkelte av de eldre profesjonsgradene ble videreført også etter kvalitetsreformen. Ved UiO gjelder dette medisinstudiet (cand.med.), psykologistudiet (cand.psychol.) og teologistudiet (cand.theol.). Det er ingen nasjonale krav til selvstendig arbeid i disse profesjonsgradene, men alle har valgt å ha et element som tilsvarer en masteroppgave.

Emnestruktur

Emner er den minste ordinære studieenheten ved UiO. Dagens regler tilsier at minste emnestørrelse ordinært skal være 5 studiepoeng, og at antallet studiepoeng ordinært skal være delelig med 5. UiO valgte i 2003 en standard emnestørrelse på 10 studiepoeng for å gjøre det enklere å kombinere

emner fra ulike fakulteter. Emnekoder (en kombinasjon av bokstaver og tall for hvert emne) angir nivå, men med noe ulik praksis mellom fakultetene.

Emnegrupper er fastsatte kombinasjoner av emner til større faglige enheter. Dette kan være emner fra ett eller flere fagområder hvor emnene er definert til å utgjøre en samlet enhet. Samme emne kan inngå i flere emnegrupper. Emnegrupper er viktige byggeklosser for studieprogrammene.

Emner og emnegrupper administreres av ett fakultet eller ett institutt, men er også tilknyttet andre studieprogram i varierende grad. Det er et omfattende samarbeid om undervisningsopptak til bacheloremner, særlig mellom JF, HF, SV, TF og UV, og programstudenter på tvers av fakultetene blir prioritert etter hvordan emnet passer inn i studieløpet (obligatorisk, anbefalt, valgfritt).

Studietilbud, opptak og fordeling av studentmassen

UiO har siden kvalitetsreformen hatt en moderat økning i antall studietilbud, fra 242 program i 2003 til 281 i 2020. Antallet studietilbud på bachelornivå vært relativt stabilt, mens antallet årsheter og studietilbud på masternivå har økt. Det har også vært flere oppdelinger av femårige, integrerte masterprogram til separate bachelor- og masterprogram.

I 2020 besto UiOs studieportefølje av følgende antall studietilbud, fordelt på fakultet og nivå. Med studietilbud menes i denne sammenhengen antall program og studieretninger med nye studenter det aktuelle året:

	11 TF	12 JUR	13 MED	14 HF	15 MN	16 OD	17 SV	18 UV	Grand Tot..	antall studietilbud
AR Årsstudium	2	1		16	2		4	4	29	
B3 Bachelor 3 år	1	1	1	30	29	1	10	2	75	1 59
M2 Master 2 år	4	4	12	44	59		16	9	148	
M5 Master 5 år		3	1		1	1	3	5	14	
ME Master erfaringsbasert	1		1	1	1			1	5	
MX Master 1 - 1 1/2 år		5					1		6	
PR Profesjonsstudium	1		2				1		4	
Grand Total	9	14	17	91	92	2	35	21	281	

Antallet emner har ligget på et relativt stabilt nivå siden 2004. UiO har per april 2021 knapt 5300 aktive emner i felles studentsystem (FS), med stort og smått, men i 2020 ble følgende antall emner brukt til å registrere minst ett eksamensresultat, fordelt på fakultet og nivå:

NSDNIVA_emne	Fakultet_emne_UiO									Grand Tot..	antall emner
	11 TF	12 JUR	13 MED	14 HF	15 MN	16 OD	17 SV	18 UV	99 andre		
LN Lavere nivå	31	61	43	520	269	12	164	53	12	1,165	2 520
HN Høyere nivå	39	105	128	481	430	11	165	125	33	1,517	
FU Forskerutdanning	6	10	59	79	182	2	93	44	2	477	
Grand Total	76	176	230	1,080	881	25	422	222	47	3,159	

UiO har årlig i overkant av 40 000 søkere til utdanningstilbudet vårt, inkludert stort og smått av opptak. Gitt dette store antallet og bredden i UiOs utdanningstilbud, er det naturlig at UiOs søkere er en mangfoldig gruppe.

For å få opptak til årsheter, bachelorprogram, femårige masterprogram eller seksårige profesjonsutdanninger, må man søke via Samordna opptak. UiO har i 2021 om **lag 19 500 førstevalgsøkere i dette opptaket. En stor andel av UiOs søkere via Samordna opptak er blant de yngre** aldersgruppene. 19 prosent av søkerne er 19 år eller yngre, 21 prosent er 20-21 år og 26 % er 22-25 år.

For å få opptak til et halvannet til toårig masterprogram, må man søke lokalt opptak til UiO, enten i det internasjonale opptaket til selvfinansierende mastergrad, eller i opptaket for nordiske og bosatte søkere. Samlet sett er det om lag 14 000 søkere til UiOs masterprogram i 2021 (tall fra april). 45 prosent av søkerne befinner seg i aldersgruppen 22-25 år og 29 prosent i aldersgruppen 26-30 år.

I 2020 fordeler studentene seg på de ulike studienivåene som følger:

- 33 % går på et bachelorprogram
- 25 % går på et fem- eller seksårig master- eller profesjonsprogram
- 21 % går på et halvannet- eller toårig masterprogram
- 4 % går på årsenhet
- 2 % går på et særskilt videreutdanningsprogram
- 1 % går på praktisk-pedagogisk utdanning
- 14 % tar enkeltemner

I et normalår er det også en andel registrerte utvekslingsstudenter. Prosentandelen av registrerte studenter som reiste ut fra og inn til UiO på utveksling, inkludert Erasmus+, var i 2019 på 8,9%, men andelen falt til 4,7% i 2020 på grunn av koronapandemien.

Oppsummert ser vi at drøyt halvparten av studieprogrammene er masterprogrammer, mens studentene som går på bachelorprogram utgjør den største andelen av studentmassen.

Det totale antallet studenter har gått jevnt nedover siden 2015, parallelt med at antall studiepoeng per student har gått jevnt oppover.

Enkeltemner, hospitanter og privatister

Enkeltemneordningen går ut på at personer uten programopptak kan søke på bacheloremner som har ledige plasser, etter at programstudentene har hatt mulighet til å velge emner. Instituttet eller fakultetet avgjør om emner med ledige plasser skal legges ut til enkeltemnestudenter.

Fra 2003 ble enkeltemneordningen kommunisert som alternativ studievei for personer som av ulike grunner ikke ønsket å gå på studieprogram eller ikke planla å fullføre grad på normert tid. Fra 2005 ble enkeltemneordningen kommunisert som reell utnyttelse av ledig kapasitet (restplassopptak) på grunn av endringer i rapportering og finansiering. Fra 2012 kommuniserte UiO en forventning om at enkeltemnestudentene tar ett emne hvert semester, men at de kan velge å ta flere.¹

Enkeltemneordningen er en standardisert løsning som tradisjonelt har dekt en rekke behov:

- programstudenter som vil ta i emner i tillegg til studieprogrammet de går på
- ferdige kandidater som ønsker større dybde eller bredde av formell kunnskap
- personer som ikke kom inn på program eller ikke søkte program
- studenter som nesten har fullført grad, men ikke lenger er programstudent
- livslang læring-studenter
- personer som ønsker å studere uten krav til progresjon
- personer som ønsker å smake på universitetsstudier
- personer som ellers ville krevd privatisteksamen
- bachelorstudenter fra andre institusjoner som enkelt vil få noen UiO-emner i graden sin

¹ En stor andel av UiOs enkeltemnestudenter avlegger ikke studiepoeng. Brutt ned på aldersgrupper, ser vi at det er en større andel av de eldre enkeltemnestudentene som ikke avlegger studiepoeng.

En del enkeltemnestudenter vil søke om en fritt sammensatt bachelorgrad, enten som første komplette bachelorgrad eller som bachelorgrad nummer to. Med godkjente kombinasjoner av utdanning på til sammen tre år, kan studentene søke det aktuelle fakultetet om å få tildelt grad og utstedt vitnemål.

Enkeltemneordningen gjelder i utgangspunktet bare for bacheloremner, men blir også brukt for masteremner på MN og JUS. Flere fakulteter har egne ordninger for å gi personer som ikke er programstudenter adgang til masteremner. Disse studentene betegnes ofte som hospitanter. De ulike hospitantordningene har ikke et felles, systemisert opplegg, men fakultetene får støtte til de enkelte arbeidsoppgavene som trengs for å håndtere hospitantene.

Privatistretten som er nedfelt i uh-loven har vært en måte personer uten opptak kunne dokumentere kompetansen sin på. Å være privatist betyr å ta eksamen i et emne uten å ha studierett til emnet og uten å følge undervisningen i emnet. I dag er det bare JUS som bruker den; de andre fakultetene henviser aktuelle personer til enkeltemneordningen.

Hva kjennetegner studentenes reise gjennom UiO?

Bachelorstudentene utgjør UiOs største studentgruppe, men har også høyest frafall. Gjennomføringen har bedret seg noe de siste årene, men det er fremdeles slik at andelen studenter som ikke gjennomfører et bachelorprogram er høyere enn andelen som fullfører og får tildelt bachelorgraden.

Andelen som fullfører studieprogrammet sitt er betydelig høyere på 1,5- og 2-årige masterprogram og på 5- og 6-årige program. Gjennomføringsgraden stiger altså jo høyere studienivået er.

Det er høy grad av internrekruttering på hvert fakultet, både fra årsenhet til bachelor og fra bachelor til master. Studenter med bachelor fra SV går til masterstudier på flere fakulteter, mens MN og JUS er fakultetene med høyest grad av internrekruttering mellom bachelor og master. Over halvparten av de nye masterstudentene har ikke en bachelorgrad fra UiO.

Livslang læring

UiOs tilbud knyttet til livslang læring har et betydelig omfang og er til dels flettet inn i det ordinære utdanningstilbudet. Den består for eksempel av:

- Videreutdanningsstudenter på ordinære studietilbud.
- Etter- og videreutdanning for skoleverket, for eksempel FIKS' kurs og rektorutdanningen.
- Faglig-pedagogisk dag og andre arrangementer.
- Tilbud ved Naturfagsenteret, KURT, museene og observatoriet.
- Skreddersydde opplegg for bedrifter, for eksempel på MN.
- Spesialistutdanning for flere av helseprofesjonene.
- Erfaringsbaserte mastergrader med og uten betaling.
- Nettkurs og MOOCs, gratis og åpne for alle.

Årsenheter og enkeltemner blir ofte nevnt som ordinære studietilbud som benyttes til videreutdanning. Et blikk på alderssammensetningen til studentene på disse studietypene gir et litt mer nyansert bilde.

Av studentene som er registrert på årsenheter, ser vi at nesten halvparten er 18-21 år og at cirka 10% er 32 år eller eldre. Dette kan tyde på at årsenheter i liten grad brukes som videreutdanning og mer fungerer som en måte å prøve ut høyere utdanning på.

Til sammenligning er cirka 8% av enkeltemnestudentene mellom 18 og 20 år, mens cirka 40% er fra 32 år og oppover. Cirka en tredjedel av enkeltemnestudentene har avlagt en grad ved UiO fra før, og opp mot 60% har avlagt emner innenfor rammen av et studieprogram. Dette kan tyde på at enkelt-emneordningen i større grad brukes som videreutdanning.

Dette illustrerer at målgruppen for livslang læring er svært mangfoldig. Heterogeniteten i UiOs fagportefølje fører til at fagmiljøene opererer i ulike kontekster når det gjelder muligheten for gjenbruk av ordinære emner til livslang læring. Omfanget av etter- og videreutdanning med egenbetaling er lavt, noe som også skyldes målgruppens ulike betalingsvilje og -evne.

Hele utdanningssektoren opplever et stort trykk fra myndighetene og forventninger fra arbeidslivet om at institusjonene skal satse sterkere på livslang læring, og fakultetene ønsker å styrke arbeidet med etter- og videreutdanning (EVU). Samtidig oppleves EVU-feltet krevende, både fordi det forholder seg til et konkurranseutsatt marked og krever andre løsninger for administrasjon enn ordinære studietilbud. Det er dessuten tilknyttet regelverk for ekstern finansiering og egenbetaling.

Forvaltningen av UiOs studieportefølje

Vedlegg 1 viser tidslinjen og myndighetsfordelingen for arbeidet med studieporteføljen. En av de fremste målsetningene med organiseringen av dette arbeidet har vært å gi rom for at styret og universitetsledelsen kan delta i overordnede, strategiske vurderinger i utviklingen av studieporteføljen, for eksempel etablering og nedlegging av fag og studieprogram, mens oppfølgingen overlates til fakultetene selv.

Både tidslinjen og myndighetsfordelingen viser at det er lagt opp til stor handlefrihet for fakultetene når det gjelder håndteringen av egen portefølje. Utviklingen i de ulike utdanningene skjer dessuten ikke bare gjennom etablering og nedlegging av hele programmer, men også gjennom mindre endringer over tid i studieretninger, emnegrupper og emner.

Til grunn for arbeidet med studieporteføljen ligger også de nasjonale kravene til institusjonenes studietilbud. Regelverket finnes i tre sentrale dokumenter:

- Universitets- og høyskoleloven hjemler akkrediteringen av studietilbud og institusjoner.
- Kunnskapsdepartementets forskrift om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning legger de generelle rammene for godkjenningen av studietilbud.
- NOKUTs forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning (studietilsynsforskriften) gir de konkrete reglene som hver institusjon må forholde seg til.

Ved UiO er det nasjonale regelverket lagt til grunn både i myndighetsfordelingen og i skriveveiledningene for program- og emnebeskrivelser. Fakultetene tar hensyn til dette i utformingen av studieprogram og emner og ved fastsettelsen av program- og emnebeskrivelser.

Studieplasser og opptaksrammer

«Studieplasser» er et verktøy for å fordele ressurser både hos KD og hos UiO. Med KD-finansieringen følger en forventning om antallet studieplasser UiO skal forvalte. Utgangspunktet var innføringen av ny finansieringsmodell i 2002. Antall produserte 60-studiepoengsenheter i år 2000 (16 217) dannet grunnlaget for UiOs bevilging fra og med 2002. Antallet har siden da vært justert mange ganger, i tråd med tildeling av nye studieplasser fra KD, frem mot antallet for 2020 som er 16 800.

Studieplasser er også UiOs «valuta» for å forvalte ressursene på fakultetet, reelt sett de vitenskapelig ansattes arbeidstid. Det må være balanse mellom ressursene (mengden undervisning, veiledning og forskning) og antall studenter. Når et fakultet vil etablere nye studieprogram, må de derfor enten:

- flytte opptakstrammer fra et annet studieprogram på fakultetet
- legge ned et annet studieprogram og frigjøre opptakstrammer
- få friske studieplasser fra Kunnskapsdepartementet

Studieplasser kan flyttes mellom studieprogram med ulik lengde og ulik finansieringskategori, men det krever i noen tilfeller omregning. Det har vist seg tilnærmet umulig å flytte studieplasser mellom fakultetene, og ofte også mellom institutter, siden de reelt sett er uttrykk for både enhetens penger og de ansattes arbeidstid.

Da ny finansieringsmodell ble innført, var det i prinsippet balanse mellom KDs bevilgning og UiOs aktivitetsnivå. Dette er en grunnleggende forutsetning for å tilby utdanning av høy kvalitet. I de påfølgende årene økte produksjonen kraftig, noe som kunne endre balansen mellom basis- og resultatmidler i UiOs bevilgning og på sikt kunne svekke finansieringen per studieplass.

For å oppnå bedre balanse og større kontroll på forholdet mellom antall KD-finansierte studieplasser og det reelle aktivitetsnivået, innførte UiO opptakstrammer som verktøy for å dimensjonere studie-tilbudet bedre. Opptaksrammen til et studieprogram angir hvor mange studenter som skal tas opp på programmet og tar også høyde for vesentlig frafall underveis. Den gir dermed UiO bedre kontroll over størrelsen på både hvert studieprogram og det samlede aktivitetsnivået.

UiOs opptakstrammer vedtas hver høst av rektor, etter forslag fra fakultetene. Opptaksrammene angir hvor mange studenter et studieprogram skal ha når søkerne har takket ja til studieplassen og registrert seg på programmet. For å nå det riktige antallet studenter som har registrert seg, må studieprogrammene gi tilbud til flere søkere enn opptaksrammen tilsier, i form av overbooking. Fakultetene vedtar selv overbookingstall. Universitetsledelsen har de siste årene manet til nøktern bruk av muligheten for overbooking. Dette har blant annet gitt et noe lavere antall studenter de siste årene.

UiOs kvalitetssystem for utdanningsvirksomheten

UiO har høye ambisjoner for utdanningsvirksomheten og har derfor behov for et velfungerende kvalitetssystem som legger til rette for videreutvikling av utdanningskvaliteten og læringsmiljøet. Universitetsstyret godkjente i desember 2020 et revidert kvalitetssystem som dempet fokuset på kontroll og forsterket fokuset på videreutvikling. Kvalitetsarbeidet skulle knyttes tettere til UiOs strategi, til den faglige aktiviteten og til forskningsbasert kunnskap om læring og utdanning.

UiOs kvalitetssystem og de tilhørende evalueringsrutinene hadde ligget fast i mange år, og det var behov for en full gjennomgang av systemet for å oppdatere det til utdanningsvirksomheten anno 2020. Det var også nødvendig å undersøke både om helheten i kvalitetsarbeidet bidrar tilstrekkelig til videreutvikling av utdanningsvirksomheten, og om den gjennomføres på en måte som sikrer legitimitet, effektiv ressursutnyttelse og god utdanningsledelse på bachelor-, master- og ph.d.-nivå. Gjennomgangen av kvalitetssystemet bygget også på oppdaterte eksterne krav til kvalitetsarbeidet.

Det har vært særlig viktig å tydeliggjøre det faglige ansvaret for kvalitetsarbeid på og mellom ulike styringsnivåer, og der rollen og forventningene til utdanningsledelse presiseres. Det har også vært viktig å stimulere til flere aktiviteter og tettere lokalt oppfølgingsarbeid der ansatte i sterkere grad opplever at kvalitetssystemet er relevant for eget arbeid og opplever et eierskap. Arbeidsgruppen har

ønsket å styrke det kvalitative og kvantitative kunnskapsgrunnlaget for kvalitetsarbeid ved UiO, blant annet gjennom å ta et sterkere institusjonelt eierskap til drift og analyser av data.

Politiske føringer og UiOs utdanningsambisjoner

De siste årene har det kommet en rekke politiske utspill som har hatt som formål å øke kvaliteten, styrke arbeidsrelevansen og legge til rette for mer internasjonalisering i utdanningene. Høsten 2020 og våren 2021 er det særlig tett mellom utredningene, det gjelder blant annet de følgende:

- Stortingsmelding om arbeidslivsrelevans: Utdanning for omstilling
- Stortingsmelding om god styring av universiteter og høyskoler
- Stortingsmelding om fullføringsreformen – Med åpne dører til verden og fremtiden
- Stortingsmelding om kompetansereformen – Lære hele livet
- Stortingsmelding om studentmobilitet – En verden av muligheter

I tillegg er det flere strategier som er ventet lagt fram før sommeren, blant annet for forsker-rekruttering og karriereveier, for fleksibel/desentralisert utdanning, for norsk deltakelse i ERA - det europeiske forsknings- og innovasjonssamarbeidet samt for norsk deltakelse i EEA - det europeiske utdannings-, opplærings-, ungdoms- og idrettssamarbeidet for perioden 2021-2027. Det er også lagt fram relevante meldinger i departementer, blant annet har distriktsnæringsutvalget og demografi-utvalget kapitler om desentralisert utdanning, tilgjengelig utdanning og livslang læring.

Universitets- og høyskoleloven er også under revisjon. Loven ble grundig gjennomgått av Aune-utvalget i NOU 2020:3, og dette følges blant annet opp med forslag til lovendringer våren 2021. Det er også varslet en oppdatering av forskriften om egenbetaling, noe som blant annet skal legge bedre til rette for å tilby utdanning rettet mot voksne studenter i arbeid.

De politiske føringene fra nasjonale myndigheter skal arbeides inn i UiOs egne faglige og utdanningspolitiske ambisjoner. UiO arbeider for en tettere integrasjon av forskning, utdanning og kunnskap i bruk. Ambisjonene til UiO frem mot 2030 er i strategiplanen konkretisert på denne måten:

- UiO skal være en fremragende utdanningsinstitusjon som gir forskningsbasert undervisning på høyt internasjonalt nivå.
- UiO skal utdanne studenter som setter sine fag inn i et større samfunnsperspektiv og leder an i det grønne skiftet.
- UiO skal øke utdanningenes forskningsnærhet og arbeidslivsrelevans og studentenes bevissthet om egen kompetanse.
- UiO skal utvikle og fornye studiene for alle studentgrupper og svare på samfunnets behov for tverrfaglig kunnskap.
- UiO skal legge til rette for at studentene tar del i utforskende og nyskapende læring som motiverer og gjør dem til en ressurs for hverandre.
- UiO skal bruke arbeids- og vurderingsformer som aktiverer studentenes kunnskap og erfaringer.
- UiO skal tilby forskningsbasert og fleksibel etter- og videreutdanning.

Sett i forhold til studieporteføljen er ambisjonene om 1) fleksibel etter- og videreutdanning, 2) styrke arbeidsrelevansen og 3) fornying av studiene som svarer opp samfunnets behov for tverrfaglig

kunnskap kanskje spesielt relevante. Sett i forhold til myndighetenes politiske prioriteringer synes ambisjonene som fremmes i Strategi 2030 å treffe godt.

Del 2 – Analysedel

Arven etter kvalitetsreformen

Gjennomgangen i forrige kapittel viser at de grepene som ble gjort i forbindelse med innføringen av Kvalitetsreformen fremdeles styrer mye av studiestrukturen – der bachelor- og masterstrukturen danner grunnmuren – og der finansieringsmodellen som ble innført for nesten 20 år siden fremdeles styrer mye av aktiviteten. Det er grunn til å understreke at studiestrukturen fungerer godt for de studentene som er trygge på utdanningsvalgene sine, og UiO synes å være et attraktivt lærested der spesielt de integrerte fem- og seksårige studieprogrammene har god søkning og fullføring. At mange studenter utenfra søker seg til masterstudier ved UiO tyder også på attraktivitet – ikke minst fra utenlandske studenter.

Kvalitetsreformen hadde som overordnede mål å bidra til raskere gjennomføring av studiene, redusert frafall og økt kvalitet i studiene gjennom tettere oppfølging av studentene underveis. Det er mye godt å si om disse ambisjonene, og reformen skapte en nødvendig nytenkning av hvordan ulike studietilbud kunne struktureres. Sett i etterkant har effektene av reformen likevel vært mer beskjedne; det er mulig å se en noe raskere gjennomføring på masternivå, og studentene har fått mer oppfølging, først og fremst på grunn av modulisering på emnenivå. Samtidig har moduliseringen bidratt til at UiO gjennomfører enda flere eksamener der dette tar ressurser fra den formative oppfølgingen underveis – noe som kanskje illustreres ved at mange studenter fremdeles etterlyser mer tilbakemelding på eget arbeid. Frafallet har heller ikke bedret seg på den måten kvalitetsreformen la opp til, selv om utviklingen de siste årene er positiv, og UiO mister fremdeles mange studenter på bachelornivå.

Studiestrukturen har over tid blitt mer fleksibel enn ambisjonene i Kvalitetsreformen tilsa. UiO har økt antallet årsheter, man har åpnet opp for enkeltemnestudenter, og det finnes etter hvert et mangfold av EVU-tilbud, og mange ulike mastertilbud. Utviklingen på dette feltet synes imidlertid å ha skjedd ut fra lokale initiativ og lokal tilpasning enn ut fra en overordnet plan. Slike tilpasninger kan være hensiktsmessige sett fra et lokalt perspektiv, men åpner i liten grad opp for å en mer strategisk utnyttelse av muligheter og ressurser.

Forvaltningen av studietilbudet

Situasjonen slik som den fremstår i dag tilsier et sterkere behov for mer samordning – og/eller noen overordnede prinsipper - for forvaltningen av studieporteføljen. De viktigste årsakene til dette er:

- Frafallet på bachelornivå er fremdeles høyt. Kvalitetsreformens logikk om at mer integrerte studieprogram ville redusere frafallet ser ikke ut til å ha slått til. Samtidig er frafall et komplekst saksområde der mange ulike faktorer, inkludert undervisningskvalitet, læringsmiljø, trivsel, endringer i studentenes faglige preferanser og/eller privatliv spiller inn. Det vi kan se er at en del bachelorstudenter har en tydelig plan for sine studier og sitt fremtidige yrke og at for disse studentene fungerer et integrert studieløp godt. Men det er også mange studenter som fremdeles synes å være preget av usikkerhet og der dette kommer til uttrykk i utprøving av studier og flere omvalg (som ofte blir registrert enten som forsinkelser eller som «frafall»). For disse studentene er ikke nødvendigvis et ferdig strukturert studieløp den beste løsningen. I dag synes mange av disse studentene å trekkes til ulike årsheter, alternativt at

de starter opp med en bachelorgrad som de i varierende grad er motivert for å fullføre. Hvordan slik faglig utprøving kan inngå i et bredere sammensatt studieløp, synes i dag å være opp til enhetene, men der omvalg som handler om en faglig nyorientering (ved andre institutt/fakultet) ikke fanges opp på noen tydelig måte og hvor studentene nok har vanskeligere for å se alternative veier gjennom systemet.

- UiOs særskilte etter- og videreutdanningstilbud utgjør en lav andel av studieporteføljen. Dagens EVU-virksomhet er i betydelig grad flettet inn i det eksisterende studietilbudet, men på en noe tilfeldig måte. Enkeltemneordningen fremstår som sentral for EVU-virksomheten, men for de som er EVU-studenter er ikke ordningen veldig forutsigbar. Enkeltemne-studentene får tilbud på emnene som fortsatt har ledige plasser etter at programstudentene har fått velge først. UiO ser at enkeltemneordningen tiltrekker seg studenter som har ulike ambisjoner og formål med studiene. Denne utviklingen vil sannsynligvis fortsette i årene fremover grunnet demografiske endringer i studentpopulasjonen og et arbeidsmarked i endring. Samtidig gir ordningen også muligheter for faglig påfyll utenom de strukturerte programmene. Enkeltemner synes derfor i stor grad å bli brukt som en fordypnings- og videreutdanningsmulighet. Det store antallet av emner tilsier at UiO har et stort potensial for bedre utnytting av emneutvalget til EVU-virksomhet. Et sted mellom 50 og 60 % av enkeltemnestudentene tar ingen studiepoeng. Samtidig er enkeltemneordningen i dag et tilbud uten et tydelig slutt punkt, og det er uklart hvordan denne ekstra utdanningen kan resultere i definerte kompetanser (eksempelvis i form av en grad)
- Flere av de ordinære studietilbudene ved UiO er tilrettelagt for tverrfaglighet i studieløp der emner eller emnegrupper fra flere fag inngår eller i emner som er tverrfaglige i seg selv. UiO har likevel tydelige ambisjoner om å styrke tverrfaglig forskning og utdanning. Dette skjer ikke minst gjennom ulike nyopprettede fler- og tverrfaglige tilbud som for eksempel bachelorprogrammet i Filosofi, politikk og økonomi, Informatikk: Digital økonomi og ledelse og de ulike honourstilbudene. Disse programmene har også vist seg å være svært ettertraktede. Antallet studenter knyttet til disse programmene er imidlertid beskjedent, og det er sannsynligvis et stort behov – og marked – for et mer tverrfaglig og fleksibelt studietilbud.

Gitt de tall og de grunnlagsdata som vi rår over, er det derfor grunn til å hevde at UiO i dag har et studietilbud som er svært mangfoldig (ikke minst eksemplifisert ved det høye antallet emner som tilbys), delvis fragmentert og som ikke utnytter den faglige bredden ved UiO. Mer kritisk er det kanskje at fragmenteringen ikke utnytter den totale utdanningskapasiteten på en spesielt god eller treffsikker måte.

Det høye frafallet betyr i praksis også store tapte inntekter i form av studiepoengproduksjon. At det ikke er skapt tydeligere veier for omvalg eller reorientering gjennom systemet, gjør det vanskelig å navigere for de usikre og for studenter som ønsker andre kombinasjoner av utdanning og arbeidsmarkedstilknytning enn det UiO tilbyr i dag.

Hindringer for tverrfaglig samarbeid

Utvikling av tverrfaglige utdanningstilbud har lenge vært tema ved UiO, og både hindre og muligheter for tverrfaglighet er beskrevet i ulike utredninger og rapporter de siste 10-15 årene. Konklusjonen er ofte at det er vilje til å få til mer tverrfaglig utdanning, men at hindre og barrierer av ulik art gjør det vanskelig å få til i praksis. Problemene oppleves ulikt i fagmiljøene, men kan kategoriseres i problemstillinger av faglig og kulturell karakter, ikke-egnet organisering, knappe menneskelige

ressurser og kapasitet samt mangel på økonomiske ressurser og fasiliteter. De opplevde hindringene henger sammen og kan også forsterke hverandre.

Det følgende er typiske problemstillinger basert på tidligere utredninger om hindringer for tverrfaglighet og utfordringer meldt inn til Studieavdelingen:

- Prioritering av tverrfaglige studieprogram; tverrfaglighet taper ofte mot det mer disiplinære. Det er mangel på tverrgående arenaer for diskusjon og prioritering av tverrgående tilbud og meritteringssystemer som verdsetter tverrfaglig aktivitet.
- Opplevelse av en rigid programstruktur som hemmer tverrfaglig utdanning og gir for lite plass til alternativer.
- Opptaksrammer til fakultetene gir forutsigbarhet og planlegging av framtidig kapasitet, men kan vanskeliggjøre tverrgående tilbud.
- Menneskelige ressurser og kapasitet; «alle» har (over)fylte timeregnskap, svake muligheter til å tilby ekstra kompensasjon og manglende mekanismer for intern mobilitet.
- Knappe økonomiske ressurser og fasiliteter; det er kostbart å utvikle og opprettholde tverrfaglige tilbud og det er krevende å skape gode lærings-/arbeidsmiljøer uten felles lokaliteter.
- Struktur og organisering vanskeliggjør fordeling av kostnader og resultatbasert uttelling (studiepoeng, kandidater).
- Ulike former for timeregnskap, ulike normer for beregning av undervisningsbelastning.
- Det er krevende å skape gode tverrfaglige læringsmiljø.
- Plass for tverrfaglighet i studieløpene. Usikker studiepoenguttelling for tverrfaglige emner.
- Manglende sømløs overganger bachelor/master og master/ph.d. også ved tverrfaglige program.
- Dagens mal for avtale om undervisningssamarbeid har svakheter og er lite kjent.
- Tverrfaglighet integrert i programmene vs. tverrfaglige program som noe særskilt. Programnivået – emnegruppe – emner etc. Hvilket nivå skal tverrfagligheten være på?
- Erfaringsmessig bør tverrfaglige program være eid av et fakultet – jf. de tverrfaglige satsingene. Hvor reell blir da tverrfagligheten?
- Skal man etablere tverrfaglige studieprogram som er forskningsbaserte, hva må ligge til grunn først? Etablert forskningssamarbeid?

Nye behov for livslang læring

For mange som ønsker videreutdanning, kan årsheter være vanskelige å kombinere med arbeid eller andre prioriteringer, noe som kan være grunnen til at mange eldre studenter søker seg til enkeltemner. Internasjonalt ser man også at det utvikles såkalte «microcredits», som er utdannings-tilbud som har et langt mindre omfang enn det som i dag er minste ordinære emnestørrelse ved UiO (5 studiepoeng) – og som nettopp har til hensikt å forenkle mulighetene til å kombinere utdanning og arbeid. Selv om UiO har et relativt stort tilbud når det gjelder livslang læring så er dette tilbudet i liten grad koordinert og styrt mer overordnet.

Samtidig kan mindre enkeltemner blir for «små» for de studentene som skal inn i høyere utdanning for første gang og som har behov for noe forutsigbarhet og hjelp til å identifisere alternative studieveier. Det faktum at det er lite bevegelse i studentmassen på tvers av fakulteter, kan ha noe å gjøre med grunnleggende fagpreferanser, men kan også være forårsaket av ulike strukturelle hindre for å kunne studere på tvers. At studentene ved UiO i dag faktisk har muligheter for å komponere en fritt sammensatt bachelorgrad er neppe allmennkunnskap.

Covid-19 pandemien har på kort tid bidratt til en økt digitalisering av undervisningen og banet vei for nye måter å tenke om undervisningsopplegg og studentenes læring. I hovedtrekk bidrar digitaliseringen til økt fleksibilitet for studentene, og er slik sett en utvikling som passer godt med det behov for tilpasning til ulike studiepreferanser som er antydnet i det eksisterende tallmaterialet.

Fordypning vs. bredde i studietilbudet

Som ledd i analysen har arbeidsgruppen skissert en enkel modell for overordnet inndeling av studieporteføljen og studentgruppene. Skissen ble et godt grunnlag for utdanningskomiteens drøfting av hvordan ulike typer studietilbud kan svare på de behovene og ønskene ulike studentgrupper har for studieløpet sitt. Ett av de mest sentrale spørsmålene er balansen mellom studieløp med vekt på faglig fordypning og studieløp som er bredere og mer fleksible.

Etter diskusjonen i utdanningskomiteen og de mange gode innspill som kom der, har arbeidsgruppen justert og forenklet modellen, som med den følgende tredelingen søker å kombinere hensyn til ulike typer studietilbud og ulike studentgrupper:

Faglig dybde og fordypning: Fastlagte og tilrettelagte studieløp etter mønster av dagens studieprogram. Gradsgivende. Dette alternativet er for studentene som har klare fordypningsønsker og som ønsker forutsigbarhet i studieløpet sitt. Denne modellen har behov for innebygd fleksibilitet, for eksempel gjennom muligheter for å velge støttegrupper, internasjonalisering eller praksis underveis i studieløpet. Denne modellen gir mulighet for faste kull og oppfølging av læringsmiljøet over tid, i tråd med hvordan studieprogrammene er innrettet i dag.

Faglig bredde og fleksibilitet: Særlig relevant på bachelornivå, et løp som åpner for mer flerfaglighet og skifter underveis enn det dagens programstruktur gir rom for. Gradsgivende. Dette alternativet er for studentene som ønsker en bredere og mer fleksibel faglig tilnærming. Denne modellen har behov for tilstrekkelig dybde og fordypning, slik at studentene for eksempel kan søke seg videre til relevante masterprogram. Det er behov for å drøfte både hva som er tilstrekkelig fordypning og hvordan vi sikrer et godt læringsmiljø og legger til rette for god oppfølging av studentene.

Livslang læring: Kortere tilbud som kan tas uavhengig av hverandre. Ikke gradsgivende i seg selv, men med muligheter for å akkumulere emner over tid. Dette alternativet er for dem som ønsker mindre studietilbud i tillegg til det de allerede gjør eller til dem som ønsker etter- og videreutdanning. Det er behov for å diskutere både rammene for slike tilbud og hvilke målgrupper UiO i hovedsak bør rette seg inn mot.

Med dagens studieorganisering legger UiO størst vekt på faglig dybde og fordypning, selv om studieorganiseringen faktisk åpner for en viss fleksibilitet. For eksempel er det mulig for studenter å kombinere emner selv med sikte på en fritt sammensatt bachelorgrad, men denne muligheten er ikke godt tilrettelagt eller kommunisert som en likeverdig studievei. Det er også behov for å gå opp arbeidet med livslang læring på nytt i lys av den interessen fagmiljøene viser for sterkere satsing og de eksterne forventningene som stilles til UiO.

Arbeidsgruppen legger til grunn at en felles modellering av studieporteføljen som i større grad ivaretar alle tre hensyn skissert over kan være en god grunnstruktur for det videre arbeidet med utmeisling og konkretisering av prinsipper og verktøy for fornyelse og videreutvikling av utdanningsporteføljen.

Del 3 – Forslagsdel

Denne delen av rapporten vil drøfte mulige løsningsforslag basert på UiOs ambisjoner om å legge til rette for mer tverrfaglighet, mer fleksibilitet og en bedre utnyttelse av UiOs faglige bredde. Til grunn for løsningsforslagene ligger UiOs egne strategiske prioriteringer, analyser av studentenes gjennomføring samt samfunnets behov slik de er formidlet gjennom ulike politiske signaler og dokumenter.

Viktige stikkord for denne delen av rapporten er tverrfaglighet og fleksibilitet. Er det studenten som setter sammen utdanning fra ulike fagfelter og lager seg sin egen helhet, eller er tverrfagligheten integrert i studieprogrammene? Hvilke konsekvenser har dette for studentens læringsmiljø og for læringsmiljøet på studieprogrammene? Vi legger til grunn at begge dimensjonene er verdifulle: det er et stort gode at studentene selv har rom for å følge sine egne faglige interesser, men UiO har også et stort potensial for å tilby flere og mer strukturerte tverrfaglige opplegg.

Det finnes en rekke ulike måter å løse dette på i UiOs utdanninger allerede, men vi legger til grunn at UiO ennå ikke utnytter hele potensialet som ligger i den faglige bredden vår; det er behov for noe nytt, i tillegg til det vi allerede gjør godt. Motivasjonen for tverrfaglighet må være faglig og forankret i kjernevirksomheten vår, men det er behov for å drøfte og anbefale noen sentrale verktøy. Det er også behov for å diskutere hvordan vi tilrettelegger læringsmiljøet slik at det støtter opp under studentenes tverrfaglige aktiviteter og målsetningen om mer fleksibilitet. Dette handler både om å utvikle faglig rettede verktøykasser for tverrfaglighet og fleksibilitet og om å justere formelle rammevilkår i UiOs regelverk.

Tverrfaglighet - tilrettelegging for mer strukturert samarbeid

Den viktigste begrunnelsen for tverrfaglighet er at UiO og arbeidslivet har behov for kandidater med bredere kunnskaper enn det som følger av en strengt disiplinær tilnærming. Tverrfaglighet har alltid stått sentralt i UiOs utdanninger, og vi har alltid hatt som ambisjon å utdanne kandidater som er i stand til å se alternative perspektiver og anvende kunnskapen sin på nye områder. Spørsmålene blir dermed hvordan vi kan gi flere studenter tverrfaglig kompetanse og hvordan vi kan legge til rette for tverrfaglighet på nye måter?

I denne omgang ser vi ikke nødvendigheten av å skille skarpt mellom begreper som tverrfaglig, flerfaglig, transfaglig osv. Dagens disipliner har funnet sin form på ulike tidspunkter i vitenskapshistorien, og mange står allerede i et nært forhold til hverandre. Det er også ulik kultur for tverrfaglighet i profesjonsutdanningene og i de øvrige utdanningene. I denne sammenhengen legger vi til grunn at ulike tilnærminger til tverrfaglighet kan være verdifulle, og at fagmiljøene bør ha et spekter av alternativer å velge blant, avhengig av hva de ønsker å oppnå.

Fokus i dette kapittelet er på ulike måter å samarbeide om studietilbud og ulike nivåer av integrasjon i tverrfaglig utdanning. Vi skisserer tre hovedformer å strukturere tverrfaglighet på:

- Tverrfaglighet innenfor ordinær programstruktur – den tradisjonelle måten å samarbeide på.
- Honours-program – ekstra innhold og et tilrettelagt studiemiljø, dyp integrasjon.
- Honours-tillegg – påbyggingsmulighet, ekstrakompetanse.

Dersom disse måtene å utvikle tverrfaglige studietilbud på får støtte, kan de utvikles videre med tanke på å lage en konkret verktøykasse for fakultetene og fagmiljøene som ønsker å ta dem i bruk.

Tverrfaglighet innenfor eksisterende programstruktur

Mange studieprogram legger til rette for at studentene får med seg andre perspektiver enn det som følger av den faglige fordypningen deres. Dette er den tradisjonelle måten UiO har tenkt

tverrfaglighet på. Dette kan handle om muligheten for å ta emner fra andre fagområder, reise på utveksling eller gjennomføre ulike former for praksis. Dette er tverrfaglighet i praksis, delvis styrt av programmet og delvis styrt av studenten selv, men handler også om å legge til rette de praktiske forutsetningene for at studentene kan gjøre ulike valg. Mens noen programmer har et relativt stort rom for studentene til å utnytte mulighetene for å ta emner fra andre fagfelt, har andre programmer over tid mindre rom for reell valgfrihet for studentene. Her kan det være hensiktsmessig at programmene gjennomgår sin struktur og ser på mulighetene for å styrke valgfriheten.

Mange studieprogram bruker undervisere, enkeltemner eller emnegrupper på tvers av institutter og fakulteter. Dette kan gjøres både gjennom særskilte avtaler direkte mellom de involverte enhetene eller gjennom generelle avtaler om bruk av emner og emnegrupper på tvers. Særskilte avtaler kan involvere en form for kompensasjon, mens det i de store, generelle enighetene om bruk av emner og emnegrupper ligger en forutsetning om balanse over tid.

Honours-program – integrert, tverrfaglig læringsmiljø

UiO tilbyr i dag et honours-program på bachelornivå med studieretninger på HF, MN og SV. Programmet er det første i sitt slag i Norge og retter seg mot særlig motiverte studenter som ønsker et ekstra utfordrende studieløp. Programmet er på totalt 210 studiepoeng, det vil si fem studiepoeng mer per semester enn på vanlige bachelorprogram. Studentene blir del av et tverrfaglig læringsmiljø og tar felles honours-emner i tillegg til ordinære emner. Studentene har et eget, faglig mentorteam som følger dem gjennom studiet. De har også felles samlinger og disponerer en felles læringsarena.

Honours-programmet legger til rette for mer strukturert tverrfaglighet enn på ordinære bachelorprogram. Slik strukturert tverrfaglighet er krevende å få til, både fordi utdanningen er mer ressurskrevende enn disiplinær utdanning og fordi kompleksiteten øker når den går på tvers av UiOs etablerte strukturer. Honours-programmet er fremdeles i en pilotfase, og ett av formålene med piloten er å teste denne typen tverrfaglighet i mindre skala. Honours-programmet er i kontinuerlig utvikling og UiO ser det som viktig å fortsette med en systematisk eksperimentering i årene som kommer. Erfaringene kan gjøre det mulig å utvikle ny tverrfaglig praksis og vurdere i hvor stor skala det er bærekraftig å tilby flere slike studieopplegg.

Honours-tillegg – tverrfaglig supplement

HF's studietilbud Environmental Humanities and Sciences omtales som et honours-sertifikat eller honours-tillegg. Tilbudet gis av The Oslo School of Environmental Humanities (OSEH), et forsknings- og utdanningsinitiativ med tverrfaglige perspektiver på dagens miljø- og klimautfordringer. Tilbudet tas parallelt med en ordinær toårig mastergrad og er på 20 studiepoeng, fem studiepoeng per semester. Studentene får tverrfaglig undervisning i naturvitenskap, humaniora og samfunnsfag, i kombinasjon med praktiske prosjekter.

HF's modell legger til rette for at studentene tar en disiplinær masterutdanning samtidig som de får et tverrfaglig klima- og miljøperspektiv gjennom honours-tillegget. Denne modellen kan overføres til andre faglige tematikker og studienivå, og kan være særlig aktuelt for de tverrfakultære satsingene og tilsvarende initiativer. Honours-tillegg som tas parallelt med eller i etterkant av disiplinære studietilbud kan være en måte å legge til rette for økt tverrfaglighet i UiOs studietilbud – der slike tilbud vil kunne få en tydelig profilering uten at det er behov for å gjøre radikale grep i eksisterende studieprogrammer og -strukturer.

Fleksibilitet - tilrettelegging for nye studiestrukturer og friere studieløp

Nye studiestrukturer

UiO har stor autonomi når det gjelder å organisere utdanningsvirksomheten. Summen av nasjonale regler, behovet for standardiserte løsninger i ulike støttesystemer og de reglene og føringene UiO har pålagt seg selv gjør likevel at utdanningssystemet ved UiO oppfattes som trangt og handlingsrommet som begrenset. Impulsen til å lage begrensede regler og strukturer eksisterer på alle nivåer i organisasjonen. Formålet er godt, det skyldes i mange tilfeller ønsker om å systematisere og tydeliggjøre saksbehandlingen, men konsekvensen over tid og i sum er at handlingsrommet i stort krymper.

Ett av de viktigste tiltakene UiO kan gjøre for å stimulere innovasjonstakten i studietilbudet er dermed å tydeliggjøre det handlingsrommet som vi faktisk har. Dette innebærer blant annet å snakke på nye måter om de mulighetene som dagens rammer gir og å vise fram de verktøyene som kan brukes. I tillegg kan vi gjøre justeringer i vårt eget regelverk der vi mener det vil styrke ønsket fleksibilitet i studietilbudet.

De siste årene har UiOs nye studietilbud vært populære blant søkerne. Spesielt gjelder dette for grunnstudier med opptak via Samordna opptak, der nye studietilbud som årsenheten i kriminologi, honours-programmet og bachelorprogrammet i filosofi, politikk og økonomi har fått svært mange førsteprioritetssøkere per studieplass de første årene studiet tilbys. Fornylse av studieporteføljen har vist seg å gi økt oppmerksomhet og fornyet interesse for studietilbudene blant søkerne, også når det innebærer å profilere eksisterende studietilbud på en ny måte.

Friere studieløp - fritt sammensatte bachelorgrader som exit-mulighet

Studenter vil stille langt sterkere på arbeidsmarkedet og ved ønsker om videre studier hvis de har med seg en bachelorgrad. En bachelorgrad oppnås vanligvis på grunnlag av et studieprogram, men studenter kan også oppnå en bachelorgrad ved selv å sette sammen utdanning som tilfredsstillende kravene. Fritt sammensatte bachelorgrader kan være en god exit-mulighet for studenter som har hatt et friere studieløp enn det programstrukturen tilsier.

Omfanget studenter som oppnår en fritt sammensatt bachelorgrad er lavt, og andelen varierer fra fakultet til fakultet. I absolutte tall er det flest grader ved MN og HF, men andelen er høyest ved JUS og MN. Fakultetene har i ulik grad lagt til rette for dette, for eksempel ved å tilby årsenheter med fri emnesammensetning (MN) eller ved å legge til rette for at studenter som avbryter profesjonsutdanninger kan fortsette studiene fram mot en fritt sammensatt bachelorgrad (JUS).

UiO har siden kvalitetsreformen ikke kommunisert den fritt sammensatte bachelorgraden som en studievei. Ved flere fakulteter er det ikke mulig å oppnå en bachelorgrad uten å ha studierett på et studieprogram fordi emner som er obligatoriske i graden ikke er tilgjengelig for enkeltemnestudenter. Dersom flere studenter skal få anledning til å oppnå en grad, er det behov for å vurdere mekanismer for å gi dem tilgang til de avsluttende emnene som trengs for å oppfylle kravene.

Mer fleksibel bruk av emner (studienivå og emnestørrelse)

UiOs studieprogram har ulik grad av valgfrihet, og mange av UiOs emner inngår i og er relevante for flere program. Slik gjenbruk foregår i hovedsak på samme studienivå, med unntak av noen såkalte «heisemner», som med ulike justeringer tilbys både som hhv. bachelor- og masteremner eller master- og ph.d.-emner. Potensialet for fleksibilitet i emnevalg er trolig større, dersom man åpner opp for at emner kan på tvers av studienivåer. Det er imidlertid problemstillinger knyttet til studienivå og finansiering som bør vurderes i denne sammenhengen. Studieavdelingen kan utrede muligheten for større gjenbruk av emner på tvers, og legge den fram for diskusjon som en separat sak.

Samtidig som minste tillatte ordinære emnestørrelse ved UiO er på fem studiepoeng, er det flere som ønsker å tilby såkalte mikroemner/småemner. Småemnene er gjerne av en enda mindre størrelse, for eksempel ett eller 2,5 studiepoeng, og tilbys gjerne som korte bolker innenfor avgrensede temaer. Dette kan gi studentene fleksibilitet til selv å sette sammen utdanning innen aktuelle, kortere temaer. Mikroemner er trolig mest aktuelt for livslang læring, og mindre aktuelt i ordinære program. Studieavdelingen kan utarbeide et forslag til hvordan regelverket kan oppdateres på dette punktet, slik at småemner kan tas i bruk av flere.

Konsekvenser for læringsmiljøet

Den største andelen av UiOs studenter er programstudenter. Studieprogrammene gir en god ramme for faglig fordypning og progresjon, og de gir tilgang til et faglig og sosialt læringsmiljø som for de fleste studentene vil være avgjørende for en god studietid. For mange vil programtilknytningen også være rammen for studieveiledning og andre støttetjenester underveis i studieløpet.

UiO har imidlertid en gruppe studenter som enten ikke finner seg til rette på et studieprogram eller som har andre målsetninger med utdanningsløpet sitt enn det dagens studieprogram kan tilby. Dette kan handle om både mindre strenge progresjonskrav og andre fagkombinasjoner enn et ordinært program. Disse finner vi igjen både som enkeltemnestudenter, studenter på årsheter, studenter som tar deler av et ordinært bachelorprogram osv. Disse studentene kan deles inn i to hovedgrupper:

- De målbevisste studentene, som finner ut av hvordan de kan manøvrere i systemet og skaffe seg adgang til emnene og emnegruppene de ønsker å ta.
- De studentene som ikke finner seg til rette på studieprogrammene, og som av ulike årsaker ikke klarer å følge et ordinært studietilbud.

Disse gruppene har helt ulike behov for studieveiledning og andre støttetjenester i studieløpet sitt. Der den første gruppen kan oppfattes som selvgående, vil den andre gruppen ha stort behov for informasjon og veiledning for å ta gode valg. Det bør derfor vurderes om UiO bør styrke den målrettede innsatsen for sistnevnte gruppe studenter.

Fornyelse av studietilbudet: arenaer for samhandling og utvikling

Det nylig reviderte kvalitetssystemet for utdanningsvirksomheten ved UiO inkluderer nå krav om møteplasser og arenaer der relevante aktører kan dele kunnskap, erfaringer og identifisere utfordringer og muligheter i oppfølgingen av kvalitetsarbeidet. Dette omfatter også eventuelle behov og muligheter for fornyelse og endring av studietilbudet. Studenter og ph.d.-kandidater skal også være inkludert i dette arbeidet.

Samhandling på institusjonsnivået skjer i dag i utdanningskomiteen, men dette er ikke tilstrekkelig. Komiteens rolle som en arena der det foregår mer strategisk overordnet ideutveksling og der felles problemstillinger identifiseres og diskuteres er viktig og kan med fordel bli enda tydeligere og systematisk når det gjelder UiOs overordnede portefølje av studietilbud. Det er derimot vanskelig å se for seg at komiteen skal få en konkret rolle i koblingen av spesifikke fagmiljøer, da dette erfaringsmessig bør være prosesser som er godt forankret i fagmiljøene.

LINK er en viktig aktør og kan legge til rette møteplasser som bringer miljøer sammen. Et godt eksempel er prosjektlekkeriene som blir holdt i forbindelse med DIKU-søknader. Slike arenaer legger til rette for en organisk dynamikk som kan føre til at nye samarbeidsrelasjoner oppstår.

UiOs strategiske satsninger fokuserer på tverrfaglig forskning, men har også ambisjoner om å være pådrivere for samarbeid om utdanningstiltak og bør inkluderes i dialoger om utvikling av studietilbud.

Studiedekanene har en viktig rolle med å bidra til å fange opp tanker og trender, være pådrivere, gi strategisk retning, formidle ideer og kontakter, informere om tiltak og arenaer osv. samt bli enige om den overordnede retningen for hvordan UiO strukturerer og jobber med dette feltet.

Oppsummering

Overordnet sett søker forslagene å legge til rette for mer tverrfaglighet og bedre utnyttelse av UiOs faglige bredde. Forslagene skal også gi økt fleksibilitet for studenter som ønsker noe mer eller noe annet enn ferdigdesignede studieprogram. UiOs arbeid på disse områdene kan også svare ut en del av behovet for et økt tilbud innen livslang læring, men arbeidet med livslang læring må utredes mer i lys av endrede nasjonale rammevilkår (regelverk, finansiering mm.).

De faglig-politiske målsetningene kan tydeliggjøres gjennom et eget policydokument knyttet opp mot Strategi 2030. De kan tas videre gjennom utvikling av faglig rettede verktøykasser for tverrfaglighet og fleksibilitet. De mer tekniske og administrative punktene bør tas videre gjennom nye eller oppdaterte veiledninger og gjennom endringer i UiOs forskrift om studier og eksamener.

Forslag til målsetninger/arbeidsområder

Tverrfaglighet

- Fortsette arbeidet med å prøve ut nye løsninger for strukturert tverrfaglighet.
- Beskrive og tydeliggjøre ulike måter å legge opp tverrfaglighet på:
 - Tverrfaglighet innenfor ordinær programstruktur.
 - Tverrfaglighet som honours-program eller tilsvarende dyp, integrert tverrfaglighet.
 - Tverrfaglighet som honours-tillegg med særskilt tematisk fokus på utvalgte områder.

Fleksibilitet

- Foreta strukturelle og kommunikasjonsmessige grep for å synliggjøre muligheten for frie studieløp og fritt sammensatte bachelorgrader, inkludert spørsmål om emneadgang, studie-veiledning og læringsmiljø.
- Se på/diskutere kravene til fordypning og bredde i bachelorgraden. Vurdere om UiO har fornuftige krav til fordypning og bredde og om disse kan gjøres mer fleksible.
- Kommunisere tydeligere hvordan praksis og andre former for kvalifiserende kontakt med arbeidslivet – men også med interne forskningsprosjekter ved UiO - kan inngå i studieprogrammene.
- Utrede/tillate mindre emner enn i dag, særlig for livslang læring (mikroemner/småemner).
- Utrede mulighetene og vilkårene for å bruke samme emne på ulike nivåer.